

Strasburq, 10 oktyabr 2014

Məxfi
Greco RC-III (2014) 13E
İkinci Uyğunluq Hesabatı

Üçüncü Raund Dəyərləndirmə

Azərbaycan üzrə İkinci Uyğunluq Hesabatı

"Kriminləşdırma (ETS 173 and 191, GPC 2)"

* * *

"Siyasi partiyaların maliyyələşməsində şəffafliq"

**GRECO-nun 65-ci Plenar İclasında qəbul edilmişdir.
(Strasburq, 6-10 oktyabr 2014)**

I. Müqəddimə

1. İkinci Uyğunluq Hesabatı GRECO-nun Azərbaycan üzrə Üçüncü Raund Dəyərləndirməsində verilmiş tövsiyələrlə bağlı ilkin Uyğunluq Hesabatın qəbulundan sonra Azərbaycan hökuməti tərəfindən görülmüş tədbirləri qiymətləndirir. Bununla xatırladılır ki, Üçüncü Raund Dəyərləndirmə 2 müxtəlif mövzunu əhatə edir:
  - **Mövzu I** – Kriminallaşdırma: Korrupsiyaya görə cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyanın (ETS 173) 1a, 1b, 2-12, 15-17 maddələrini, 19-cu maddənin 1-ci bəndini, Əlavə Protokolun 1-6-cı maddələri və 2-ci Rəhbər Qaydanı əhatə edir.
  - **Mövzu II** – Partiyaların maliyyələşməsində şəffaflıq: Siyasi partiyaların və seçki kampaniyalarının maliyyələşdirilməsində Korrupsiyaya qarşı Ümumi Qaydalar üzrə Tövsiyənin (2003)4 8, 11, 12, 13b, 14 və 16-cı maddələri, ümumi şəkildə Siyasi partiyaların və seçki kampaniyalarının maliyyələşdirilməsinə dair 15-ci Rəhbər Qaydanın tələblərini əhatə edir.
2. Üçüncü Raund Dəyərləndirmə Hesabatı 2010-ci ilin 1 oktyabr tarixində GRECO-nun 48-ci Plenar İclasında qəbul edilmiş və 2010-ci ilin 18 noyabr tarixində isə Azərbaycanın razılığı ilə (Greco Eval III Rep (2010) 2E, [Theme I](#) and [Theme II](#)) ictimaiyyətə açıqlanmışdır. Növbəti Uyğunluq Hesabatı isə 2012-ci ilin 19 oktyabr tarixində GRECO-nun 57-ci Plenar İclasında qəbul edilmiş və Azərbaycan Hökumətinin razılığı ([Greco RC-III \(2012\) 12E](#)) ilə 2013-cü il 8 yanvar tarixində ictimaiyyətə açıqlanmışdır.
3. GRECO-nun qaydalarına müvafiq olaraq Azərbaycan hökuməti mövcud vəziyyəti əks etdirən Uyğunluq Hesabatında qismən və icra olunmayan tövsiyələrin icra olunması ilə bağlı görülən tədbirlərlə bağlı əlavə məlumatları təqdim etmişdir. Bu məlumatlar 1 may 2014-cü ildə daxil olmuş və hazırkı İkinci Uyğunluq Hesabatının hazırlanmasında əsas kimi qəbul edilmişdir.
4. GRECO uyğunluq prosesinə müvafiq olaraq məruzəçilərin təyin edilməsini İspaniya və Lixtenşteynə tapşırılmışdır. İkinci Uyğunluq Hesabatı üzrə məruzəçilər Lixtenşteyn adına cənab Patrik Ritter və İspaniya adına isə Rafel Vailo Ramos təyin olunmuşlar. Uyğunluq hesabatının tərtib edilməsində GRECO Katibliyi onlara dəstək vermişdir.

II. Təhlil

Mövzu I: Kriminallaşdırma

5. Bununla xatırladılır ki, GRECO Dəyərləndirmə Hesabatın bu mövzusu üzrə Azərbaycana 9 tövsiyə vermişdir. Növbəti Uyğunluq Hesabatında, GRECO müəyyən etmişdir ki, i, ii, iv, v, vi, viii və ix tövsiyələr qənaətbəxş şəkildə icra olunmuş, iii və vii tövsiyələri isə qismən icra olunmuşdur. Həmin tövsiyələrin icra vəziyyəti aşağıda açıqlanır.

Tövsiyə iii.

6. *GRECO tövsiyə etmişdir ki, Konvensiyaya Əlavə Protokol mümkün qədər tez bir müddətdə imzalanıb ratifikasiya edilsin və həmin Protokolun 2,3,4,5 və 6-cı maddələrinə uyğun olaraq yerli və xarici andlı iclasçı və arbitrlərin aktiv və passiv rüsvətlə ələ alınması kriminallaşdırılsın.*
7. GRECO xatırladır ki, bu tövsiyə, Korrupsiyaya görə Cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyaya əlavə Protokolun 8 oktyabr 2012-ci ildə imzalanmasından və onun 2012-ci ilin oktyabrında ratifikasiyası Nazirlər Kabineti tərəfindən nəzərdən keçirilməsindən bəri ilkin Uyğunluq Hesabatında qismən icra olunmuş kimi qəbul edilmişdir. Bununla yanaşı, Cinayət Məcəlləsinin (CM) 308-ci maddəsinin qeyd hissəsi rüsvətlə bağlı müddəalara şamil edilənlərin əhatə dairəsini müəyyən etmək məqsədilə dəyişdirilmişdir ki, "xarici və yerli arbitrajların arbitrləri, xarici və ya yerli andlı iclasçılar"ı əhatə etsin. Bu dəyişikliklər andlı iclasçıları kifayət qədər ehiva edir, lakin GRECO müəyyən etmişdir ki, "xarici və yerli arbitrajların arbitrləri" anlayışı kifayət qədər geniş deyil ki, Korrupsiyaya görə Cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyaya əlavə Protokolun 1-ci maddəsinin 2-ci bəndi ilə ehtiva olunan mənada bütün arbitrləri (yerli və xarici), o cümlədən arbitraj məhkəmələrinin xaricində arbitraj müqaviləsi əsasında fərdi şəxslər arasında mübahisələrə baxan arbitrləri əhatə etsin.
8. Rəsmilər məruzə edir ki, Korrupsiyaya görə Cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyaya əlavə Protokol (ETS 191) 2013-cü ilin 1 fevral tarixində Azərbaycan Respublikasının 548-IVQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmişdir. Ratifikasiya 3 aprel 2013-cü ildə qüvvəyə minmiş, Azərbaycanla bağlı Protokol isə 1 avqust 2013-cü ildə qüvvəyə minmişdir.¹ Hökumət bildirir ki, arbitraj məhkəməsi praktikada tətbiq olunmadığından hər hansı əlavə tədbirlər görülməmişdir və bununla da milli qanunvericilikdə də nəzərdə tutulmamışdır. Bir qayda olaraq, tərəflər arasında olan mübahisələr məhkəmədə baxılmış və mülki işlərin artan sayı isə bunun nümunəsidir.² "Arbitraj"-ın anlayışı yalnız Benyəlxaq arbitraj haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununda istifadə edilmişdir, hansı ki Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrə əməl edilməklə beynəlxalq ticarət arbitrajına tətbiq edilir.³ İzah edilir ki, bu Qanunun 2-ci və 7-ci maddələri "arbitraj" və "arbitraj sazişi" haqqında geniş anlayış verir və bunun nəticəsi olaraq da arbitraj daimi arbitraj idarəsi və ya arbitraj məhkəməsi həmçinin arbitraj məhkəməsinin xaricində fərdi şəxslər kimi başa düşülür.
9. GRECO 2013-cü il apreldən qüvvədə olan Korrupsiyaya görə Cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyaya əlavə Protokolun (ETS 191) Azərbaycan tərəfindən təsdiqlənməsini alqışlayır. Milli qanunvericiliyə uyğun olaraq arbitraja dair təqdim edilən izahları nəzərə alır. Qəbul edir ki, yerli arbitrlərin vəziyyəti əlavə narahatçılıq yaratmır, çünki beynəlxalq arbitraj haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanuna əsasən Azərbaycanda arbitraj yalnız ticarət məsələləri

¹ Link to the [state of signatures and ratification of ETS 191](#) (Treaty Office of the Council of Europe)

²According to statistics of the Ministry of Justice, there has been a six-fold increase of civil law cases since 2000.

³The text of the Law and other information are available on the website of the Azerbaijan Arbitration and Mediation Centre: http://arbitr.az/eng/viewpage.php?page_id=3

üzrə mümkündür. GRECO hələ də hesab edir ki, xarici arbitrlərlə əlaqədar olaraq, misal üçün bu cür xidmətləri digər ölkənin qanunlarına müvafiq olaraq göstərən şəxslərin iştirak etdiyi rüşvət hallarının kriminallaşdırılması Korrupsiyaya görə Cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyaya əlavə Protokol (ETS 191) ilə tam uyğun deyil. Digər ölkələr beynəlxalq arbitraj haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununda göstərilən digər anlayışlardan əlavə olaraq məhkəmənin cəlb olunub-olunmamasından və həmçinin qeyri-ticarət məsələləri də daxil olmaqla, həqiqətən də arbitraj imkanları təmin edir. GRECO xatırladır ki, Korrupsiyaya görə Cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyaya əlavə Protokol (ETS 191)⁴ ticarət arbitrajları ilə məhdud deyil. Ona görə də yuxarıda göstərilən qanun aidiyyəti üzrə məhduddur. Nəticədə, CM-nin 308-ci maddəsinin qeyd hissəsində səlahiyyətlərini Azərbaycanda və yaxud digər ölkənin qanunlarına müvafiq olaraq icra edən arbitrajlara şamil edildiyini açıq şəkildə göstərilməsi yaxşı olardı.

10. GRECO elə qənaətə gəlmişdir ki, tövsiyə qismən icra olunmuş qalmışdır.

Tövsiyə vii.

11. *GRECO tövsiyə etmişdir ki, səlahiyyətli orqanlara məlumat vermiş aktiv rüşvət verən şəxslərin cəzadan avtomatik və tam olaraq azad edilməsi məsələsini təhlil edib nəticəsindən asılı olaraq təkrar nəzərdən keçirilməsi məsələsi həll edilsin.*
12. GRECO bu tövsiyənin Birinci Uyğunluq Hesabatında qismən icra olunmuş kimi təsnif edildiyini xatırladır. Cinayət Məcəlləsinin 312-ci maddəsinin qeyd hissəsindəki xüsusi müdafiə ilə bağlı müddəanın tətbiqi təhlil edilmiş lakin dəyişiklik edilməsi ilə bağlı yeni bir qərar qəbul edilməmişdir. Hökumət bildirmişdir ki, Baş Prokuror yanında Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin (KQMBİ) bu yaxınlarda hüquqi səlahiyyətləri genişləndiyindən, cinayət hüququ korrupsiya cinayətlərini aşkar etmək üçün könüllü məlumat vermə mexanizimindən daha az asılıdır. Ona görə də bu tövsiyəni nəzərdə keçirməkdə daha sərbəstdir.
13. Hökumət indi bildirir ki, Cinayət Məcəlləsinin 312-ci maddəsinin qeyd hissəsindəki könüllü məlumat vermə ilə bağlı müddəalar nəzərdən keçirilir. Belə ki, könüllü məlumat vermə mexanizmi keçən illərlə müqayisədə məhdud sayda işlərdə tətbiq edilmişdir. 2012-ci ildə bu maddə ilə bağlı istintaq aparılmamışdır və 2013-cü ildə isə KQMBİ 2 cinayət işi ilə bağlı 3 nəfəri ittiham etmişdir. 2014-cü ilin ilk 9 ayında isə aktiv rüşvətخورluqla bağlı 3 nəfərə qarşı ittiham qaldırılmışdır (3 işdə). Bütün işlər cinayət kəşfiyyat zabitləri tərəfindən hazırlanan vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə ilə bağlı məlumatlar nəticəsində başlanmışdır. Hökumət vurğulayır ki, xüsusi əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin tətbiqinin artmasından genişlənən istintaq səlahiyyətləri məxfi əməliyyatları planlaşdırmağa və icra etməyə imkan verir və rüşvət-verən şəxs tərəfindən verilən məlumat və sübutlardan daha az asılı edir. Bununla yanaşı, KQMBİ 41

---

⁴ The Protocol is not limited to arbitration in commercial matters; as stated in paragraph 12 of the [Explanatory Report to ETS 191](#) "(...) it should be pointed out, that the scope of this Protocol is not limited to commercial arbitration. Consequently, the concept of "arbitration agreement" should be understood in a broad way in order to reflect the reality and variety of civil, commercial and other relations, and not be limited to the formal expression of commitments based on reciprocal obligations."

vəzifəli şəxsin passiv rüşvətxorluq faktları ilə əlaqədar cəzalandırıldığı 16 cinayət işini icra etmişdir. İşlərlə bağlı ittihamlardan 8-i rüşvətlə bağlı əsaslandırılmış müraciətlər əsasında olan ittihamların sayı 2012-ci ilə müqayisədə 2013-cü ildə 2 dəfə artmışdır. İşlərin yarısında, faktiki rüşvət ödənilməmişdir. Geri qalan 8 işdə hansıdakı rüşvət faktiki olaraq alınmışdır, ödənişlər rəqəmlərdə böyük olsa da, individual olaraq dəyərləri çox aşağı idi. Rüşvət verənlərin təqib olunmaması qərarı yalnız Cinayət Məcəlləsinin 312-ci maddəsinin qeyd hissəsinin əsasında deyil, həmçinin CM-nin 14-cü maddəsinin əsas müddəaları ilə bağlıdır hardakı cinayət əməlləri əhəmiyyətinə görə ictimai təhlükə doğurmursa cinayət məsuliyyətinə cəlb edilmir ⁵. Hökumət sonuncu şərhlərində vurğulayır ki, yuxarıda qeyd olunan araşdırma və beynəlxalq təşkilatlar o cümlədən Amerika Birləşmiş Ştatlarından əldə edilmiş məlumatların nəzərə alınması nəticəsində, “təqsirin etirafı əqdi” ilə bağlı qanunvericilik aktı hazırlanmış və hal-hazırda Milli Məclisin müvafiq komitəsi tərəfindən təhlil edilir. Bu kontekstdən, KQMBİ islahat paketin bir hissəsi olaraq Cinayət Məcəlləsinin 312-ci maddəsinin qeydinin ləğv edilməsi ilə bağlı təklif irəli sürüb və belə ki könüllü məlumat vermə mexanizmi özlüyündə ləğv olunmalıdır.

14. GRECO təqdim edilmiş məlumatı nəzərə alır. Cinayət Məcəlləsinin 312-ci maddəsində könüllü məlumat vermə ilə bağlı təcrübə və onun qeydi nəzərdən keçirilmişdir, lakin yenə də, könüllü məlumat vermənin hansı dəqiq hallarda tətbiq edilməsinin təhlil edilməsi görünür. Nə hər hansı bir dəyişikliklər olunmuş nə də ki sonradan olması nəzərdən keçirilmişdir. GRECO xatırladır ki, Azərbaycanda rüşvət verən şəxs əməlin baş verməsindən əvvəl və ya əməlin baş verməsini bildikdən əvvəl məlumat verərsə təqib edilmir. GRECO müdafiənin avtomatik təbiəti və faktiki vəziyyət və rüşvət verənin motivlərinin məhkəmə tərəfindən baxılmasının mümkünsüzlüyü ilə bağlı narahatçılığını yada salır. Prinsipcə aktiv rüşvətxorluqla bağlı çox ağır cinayətlər bu müdafiə istinad edərək tamamı ilə cəzasız qala bilər və bu rüşvət verən şəxs tərəfindən rüşvət götürən şəxsdən əlavə üstünlüklər əldə etmək məqsədilə təzyiq etmək vasitəsinə çevirilə bilər. (Dəyərləndirmə, 61-ci paragraf). Hökumət ən son şərhlərində bildirir ki könüllü müdafiə sisteminin tamamı ilə ləğv olunması ilə bağlı təkliflər verilmişdir. Azərbaycan bu təklifi əməl etdikdə, bu tövsiyə açıq-aydın şəkildə aktuallığını itirəcəkdir. Hal-hazırda bunlar sadəcə təklif olaraq qalır və GRECO əvvəlki fikrində qalır.
15. GRECO elə qənaətə gəlmişdir ki, tövsiyə qismən icra olunmuş qalmışdır.
16. GRECO aktiv rüşvətxorluq cinayətləri, hətta təkrar rüşvət vermə halları ilə bağlı Cinayət Məcəlləsinin 14-cü maddəsinin tətbiqi ilə bağlı daha da narahatdır. Rüşvət verən şəxslərə qarşı həddindən artıq dözümlük göstərilməsi müəyyən edilmişdir: onlar nəyinki hədə-qorxu və könüllü məlumat vermə hallarında məsuliyyətdən azad olurlar, həmçinin onların hərəkəti cinayət işinin məqsədləri üçün asanlıqla ehtiyatsızlıqdan törədilmiş hal kimi tövsif edilir. Bu çox guman ki ictimaiyyətə yalnız mesaj çatdırır və Dəyərləndirmə Hesabatı artıq Azərbaycanda korrupsiya cinayətlərinin təqib və mühakimə edilməsinin aşağı səviyyədə olmasını anomal hesab etmişdir.

---

⁵<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Mövzu II: Partiyaların maliyyələşməsində şəffaflıq

17. GRECO xatırladır ki, Dəyərləndirmə Hesabatında 2-ci mövzu üzrə 8 tövsiyə vermişdir. Uyğunluq Hesabatı isə onlardan ii, iii, iv və v tövsiyələrin qismən icra olunduğunu və i, vi, vii və viii tövsiyələrin icra olunmadığı qənaətinə gəlmişdir. Həmin tövsiyələrin yerinə yetirilməsi aşağıda şərh edilir.
18. Nəzərdə saxlamaq lazımdır ki, Azərbaycan "Siyasi Partiyalar haqqında" Qanunun (SPQ) maliyyə bəndləri Venesiya Konvensiyasının məlumatları əsasında hazırlanmış 20 aprel 2012-ci tarixli qanunu ilə dəyişdirilmişdir. (13 may 2012-ci il tarixdə qüvvəyə minmişdir). Bu birinci Uyğunluq Hesabatında nəzərə alınmışdır. Azərbaycan hökuməti bildirir ki, SPQ qanuna dəyişikliklər artıq hazırlanmış və qanun layihəsi Parlamentə 2014-cü ilin yazında təqdim edilmişdir. Qanun layihəsi müvafiq komitə tərəfindən nəzərdən keçirilmiş və birinci dinləmənin Parlament tərəfindən oktyabr ayında baş tutması gözlənilir. Hazırkı hesabatın müzakirəsi zamanı, hökumət GRECO-nu məlumatlandırmışdır ki, Parlament 30 sentyabr tarixində qanun layihəsini qəbul etmişdir; və qüvvəyə minməsi üçün Prezident tərəfindən 56 gün içində imzalanmalıdır.

Tövsiyə i.

19. *GRECO Seçki fondlarına dair maliyyə hesabatlarının kampaniyalara sərf olunan resurs və xərclərin daha dəqiq əks etdirməsi məqsədilə seçki kampaniyası ilə bağlı maliyyə və mühasibatlıq hesabatlarının əhatə etdiyi müddətlərinin artırılmasını tövsiyə etmişdir.*
20. GRECO xatırladır ki, bu tövsiyə icra olunmamış şəkildə qəbul edilmişdir. Hökumət Uyğunluq Hesabatında göstərilmiş tədbirlərin qənaətbəxş olması fikrində qalmış və bu tövsiyə ilə bağlı heç bir əlavə tədbir görülməmişdir.
21. Rəsmilər təqdim etdiyi yeni məlumatda bir daha qeyd edir ki, seçki gününə 50-30 gün qalmış maliyyə hesabatının təqdim edilmə dövrü də daxil olmaqla, vəziyyət qənaətbəxşdir və Seçki Məcəlləsinə 18 iyun 2010-ci il tarixli Qanunla edilmiş dəyişikliklərdə müəyyən edilən müddətlərlə bağlı seçkilər zamanı heç bir tərəfdən şikayət daxil olmamışdır. Hökumət həmçinin partiya və seçki kampaniyasının maliyyələşməsinə nəzarət səlahiyyətlərinin Mərkəzi Seçki Komissiyasına verilməsi və bununlada Komissiyada mərkəzləşməsinə nəzərdə tutulan yeni hazırlanmış dəyişikliklərə istinad edir- yuxarıda göstərilən 18-ci paragrafa və daha sonra vii tövsiyəyə baxın. Nəzərdə tutulan islahatla, MSK-ya siyasi partiyalardan maliyyə fəaliyyətləri ilə bağlı əlavə məlumat tələb etmək səlahiyyətləri veriləcək. Hökumət belə qənaətə gəlir ki, nəzarət və aşkar etmə imkanları, həmçinin MSK-nın nəzarət dairəsinin artırılması islahatı ilə partiya namizədləri tərəfindən mühasibatlıq dövrü ilə əlaqədar müddətlərin pozulması risklərini azaldacaqdır.

22. GRECO yuxarıda göstərilən məlumatı nəzərə alır. Siyasi partiyaların maliyyələşməsinə nəzarətin mərkəzləşərək MSK-nin əlində olmasını nəzərdə tutan dəyişikliklər seçki kampaniyaları üçün maliyyə hesabatların təqdim edilmə müddətləri ilə bağlı həddindən artıq formal olan yanaşma ilə bağlı Uyğunluq Hesabatında müəyyən edilmiş müəyyən problemlərin məhdudlaşdırılmasına öz töhfəsini verə bilər.⁶ Ancaq gələcək planlar və tədbirlərin olmadığı təqdirdə, nəzarət islahatının avtomatik olaraq yuxarıdakı problemləri həll edəcəyi şübhə yaradır. Nəzərdə tutulan nəzarət islahatının hazırkı tövsiyə ilə bağlı xüsusilə hazırkı dövrdə gizli faydaları fərziyə olaraq qalır və hazırkı tövsiyənin məqsədləri üçün qiymətləndirilməsi mümkünsüzdür. Bununla yanaşı, əgər islahat nəzərdə tutulduğu kimi həyata keçirilsə, siyasi partiyalar tərəfindən təqdim edilən və dəstəklənən namizədlərlə bağlı problemləri həll etməyəcək. Nəticədə, hökumət tərəfindən hazırkı tövsiyənin həll edilməsi üçün heç bir konkret tədbir hətta qismən olsa da görülməmişdir.
23. GRECO elə qənaətə gəlmişdir ki, tövsiyə icra olunmamış şəkildə qalmışdır.

Tövsiyə ii.

24. *GRECO "Siyasi partiyalar haqqında" qanunda icazə verilmiş ianə, üzvlük haqqı və digər maliyyələşdirmə mənbələrinin dəqiq müəyyən edilməsi və tənzimlənməsini, həmçinin həmin qanunun maliyyə ilə bağlı müddələrinin şəffaflıq standartlarının Seçki Məcəlləsinə uyğunlaşdırılmasını tövsiyə etmişdir.*
25. GRECO xatırladır ki, hazırkı tövsiyə qismən icra olunmuş şəkildə qəbul edilmişdir. Rəsmilər qeyd edir ki, yuxarıda adı çəkilən islahat siyasi partiyaların fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi və maddi və natura şəklində olmasından asılı olmayaraq (natura şəklində olduğu təqdirdə dəyəri bazaar qiymətli ilə müəyyənləşdirilməlidir) ianələr məsələsini tənzimləyən SPQ-nun 17 və 19-cu maddələrinə dəyişiklik etmişdir. Ancaq Üzvlük haqlarının və digər icazə verilmiş maliyyələşdirmə mənbələrinin, məsələn SPQ-nun 18-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş "əmlakdan götürülən gəlir", "tədbirlərdən, mətbu nəşrlərin və məqalələrin yayılmasından, gəlirlərlə bağlı olan buna bənzər başqa fəaliyyətdən götürülən gəlir" və "qalan gəlir"lərin müəyyən edilməsi və tənzimlənməsinə yönəlmiş heç bir tədbir görülməmişdir. Azərbaycan tərəfindən SPQ-nun maliyyələşdirilmə ilə bağlı müddələrinin Seçki Məcəlləsinin şəffaflığa dair standartlarına uyğunlaşdırılması ilə bağlı hər hansı yeni bir tədbir məruzə edilməmişdir (Siyasi partiyalara edilən ianələrin bank sistemi ilə edilməsi

---

⁶ As mentioned in paragraph 84 of the Third Round Evaluation Report: " (...) under current rules, the initial financial report is to be submitted together with the required documents for registration with the election commission 50 to 30 days before election day, (...) providing financial information for the two day period prior to the date of the report. In other words, financial activities before this period are not covered by the regulations, as was confirmed during the discussions. Parties and (future) candidates are therefore not required to record income received and expenditure incurred before this period, even if they are *de facto* related to their election campaign. For example, donations received by a party before the financial reference period may be transferred into the election fund (as part of its own funds, within certain limits (...)), without being subject to transparency regulations such as, for example, the prohibition on receiving anonymous donations, donations from the State or from foreign persons. Likewise, such financial transactions are in principle not subject to any supervision by the election commissions, as such supervision is based on the financial reports submitted to them. The GET finds the above-mentioned reporting period extremely short and is concerned about the potential risk of circumvention of the transparency provisions.

tələbindən başqa). Bu istiqamətdə, Dəyərləndirmə Hesabatı xatırladılır. (Paraqraf 86 siyasi partiyalara edilən yardımlar həmçinin ianə və xərc limitlərinin yaradılmasının bank sistemindən məcburi istifadəsinə istinad edir)

26. Azərbaycan hökuməti bildirir ki, SPQ-ə ediləcək dəyişikliklər layihəsi (paraqraf 18-e bax) 2012-ci ildə qəbul edilmiş dəyişikliklər nəticəsindəki vəziyyətlə müqayisədə aşağıdakı maddə ilə üzvlük haqqının tənzimləməsinə nəzərdə tutur:

Maddə 18-1. Üzvlük haqları

18-1.1. Üzvlük haqqı siyasi partiya üzvləri tərəfindən partiyanın Nizamnaməsinə əsasən pul formasında mütəmadi ödənilən vəsaitdir. Üzvlük haqqının məbləğindən artıq ödənişlər ianə hesab edilir.

27. Rəsmilərə əsasən, SPQ-nin 18-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş digər gəlir mənbələri ümumilikdə mülki və vergi qanunvericiliyi də daxil olmaqla digər qanunvericilik aktları ilə tənzimlənilir.
28. Son olaraq tövsiyə olunan uyğunlaşdırma ilə əlaqədar, rəsmilər bildirir ki mövcud qanunvericilikdə ianələr və dövlət büdcəsinə ödənişlərin bank vasitəsi ilə edilməsi artıq məcburidir. Digər nəzərdə tutulmuş dəyişiklik isə SPQ-yə ianələrin yuxarı həddini müəyyən edən maddənin əlavəsini nəzərdə tutur: "19.7. Şəxsin bir və ya bir neçə partiya ilə ərzində verdiyi ianələrin yuxarı həddi on min manatdan artıq ola bilməz (9850 Evro). Bu dəyişikliklər SPQ-nun maliyyələşdirilmə ilə bağlı müddələrinin Dəyərləndirmə Hesabatında xüsusilə qeyd olunan sahələrlə bağlı Seçki Məcəlləsinin müddələri ilə uyğunlaşdırılmasını məqsəd qoymuşdur. (ianələrin bank vasitəsilə ödənilməsi və ianələrə limitin qoyulması). Hökumət təsdiq edir ki, SPQ və SM-nin uyğunlaşdırılması ilə bağlı xərc limiti kimi digər məsələlər Dəyərləndirmə Hesabatında xüsusi misal kimi qeyd olunmuşdur, lakin hazırlanmış layihənin hazırkı mətni bu məsələləri əhatə etmir.
29. GRECO SPQ-nun maliyyələşdirilmə ilə bağlı müddələrinə nəzərdə tutulan dəyişikliklərlə bağlı məlumatları nəzərə alır. Tövsiyənin birinci hissəsi ilə bağlı və ilkin Uyğunluq Hesabatında qeyd olunan yeniliklərə əlavə olaraq, yalnız üzvlük haqları məsələsi açıq-aydın şəkildə həll edilmişdir. Siyasi partiyaların müxtəlif resurslardan gələn gəlirləri ilə bağlı vacib anlayışlar və hüquqi izahlarla bağlı olaraq, GRECO bunların SPQ-dan başqa digər qanunvericilik aktları (mülki və vergi qanunvericiliyi) ilə tənzimləndiyi faktına əsaslanma bilməz. SPQ-da və Seçki Məcəlləsində olan qaydaların uyğunlaşdırılması ilə bağlı olaraq isə, ianələrin yuxarı həddinin müəyyənləşdirilməsi və onların bank vasitəsi ilə edilməsi ilə bağlı olaraq əlavə cəhdlərin edilməsi qeydə alınmışdır. Lakin Dəyərləndirmə hesabatında qeyd olunan digər uyğunsuzluqlar, xüsusilə xərc limiti ilə bağlı olaraq, hazırlanmış dəyişikliklər tərəfindən həll edilməsi görülmür. Azərbaycan bu tövsiyə ilə bağlı müxtəlif qeyd olunan narahatçılıqların həll edilməsi üçün daha qətiyyətli addım atmalıdır.

30. GRECO elə qənaətə gəlmişdir ki, tövsiyə qismən icra olunmuş qalmışdır.

Tövsiyə iii.

31. *GRECO tövsiyə edir ki, (i) siyasi partiyalar hesabat blanklarını/sənədlərini və hesablarını vahid formatda və təsdiqedic sənədlər ilə birlikdə lazımi qaydada aparsınlar; (ii) siyasi partiyaların həmin şəffaflıq qaydalarına riayət etməsinə dəstəyin verilməsi yollarını araşdırıb müəyyən etsin.*

32. GRECO xatırladır ki, bu tövsiyə ilkin Uyğuluq Hesabatında qismən icra olunmuş şəkildə qalmışdır. Azərbaycan 2012-ci ildə siyasi partiyaların Mühasibat uçotu haqqında Qanuna və onun yeni 13.3 və 14.6 və digər maddələrinə əsasən asanlaşdırılmış mühasibatlıq qaydalarına uyğun olaraq mühasibat uçotunu aparmasını və maliyyə hesabatlarını tərtib etməsinə tələb edən SPQ-na 21-ci maddəni əlavə etmişdir. Tövsiyənin birinci hissəsinin tam icra olunmuş şəkildə qəbul edilməsi üçün bu qaydaların (maliyyə bəyannamələrin formatı və təqdim etmə proseduru) hələ də müəyyənləşməsinə ehtiyac var. Tövsiyənin ikinci hissəsi ilə əlaqədar olaraq, GRECO belə qənaətə gəlmişdir ki, bu məsələ öz həllini tapmamışdır və məruzə edilən tədbirlərlə bağlı olaraq ciddi narahatçılıq var - misal üçün dövlət büdcəsindən siyasi partiyalara yardımın hakim partaya faydalı olması faktı⁷. Vurğulanır ki, bu tövsiyə inzibati baxımdan zəif, kifayət qədər işçi qüvvəsi və maliyyəyə malik olmayan partiyaların sərt şəffaflıq qaydalarına uyğunlaşmasına nail olması üçün lazımi resursla təmin olunması məqsədini daşıyır. GRECO SPQ-nun 17-1-ci maddəsinin tələblərinə cavab verməyən siyasi partiyaların (misal üçün yeni partiyalar) tətbiq edilən şəffaflıq qaydalarına riayət etmələri üçün uyğun dəstəyin verilməsi üçün hökumət tərəfindən lazımi tədbirlərin görülməsini təkid edir.

33. Azərbaycan rəsmiləri məruzə edir ki, tövsiyənin birinci hissəsinin davamı olaraq Prezidentin təşəbbüsü⁸ ilə “siyasi partiyalar tərəfindən təqdim ediləcək maliyyə bəyannamələrinin formasını, məzmununu və proseduru” haqqında Nazirlər Kabineti tərəfindən 16 noyabr 2012-ci ildə 263 nömrəli qərar qəbul edilmişdir. (sənədin surəti məruzəçilər və katibliyə təqdim edilmişdir). Sənəd Maliyyə nazirliyinin veb sahifəsində yerləşdirilmişdir. Tövsiyənin 2-ci hissəsi ilə bağlı olaraq, hökumət 2013 və 2014-ci illərdə dövlət büdcəsindən partiyalara ayrılmış yardımın məbləği barədə ən son rəqəmləri təqdim edir. (2.5 milyon manta və 2.350.00 avro). Maliyyə nazirliyi məbləği benefisiar tərəflər arasında, rüblük köçürmə yolu ilə müvafiq bank hesablarına köçürmüşdür. Müəyyən çətinliklərin aradan qaldırılması məqsədi ilə Maliyyə nazirliyi siyasi partiyaların nümayəndələri (baş mühasib və maliyyə hesabatın tərtibində iştirak edən şəxslər) üçün 13-14 fevral 2013-cü il tarixdə xüsusi praktiki təlim keçmişdir. Bu tədbirlər haqqında məlumat və dəvətlər kütləvi informasiya vasitələri və yuxarıda qeyd olunan nazirliyinin internet sahifəsi vasitəsi ilə kommunikasiya edilmişdir.

Bundan əlavə, müvafiq idarələrin əməkdaşları siyasi partiyaların rəsmilərini narahat edən maliyyə hesabatları ilə bağlı məsələləri müntəzəm olaraq

⁷ GRECO noted that “[it] only benefits parties having gained at least 3 percent of valid votes in the last parliamentary elections or having gained seats in Parliament (section 17-1 LPP)” and that “in the last parliamentary elections of 2010 only one party gained more than 3 percent and the opposition parties only gained altogether five out of 125 seats”

⁸Presidential Decree of 8 May 2012 on the Application of the Law on Amendments to the Law on Political Parties

cavablandırmışlar. Hal-hazırda, siyasi partiyalar maliyyə hesabatlarını elektron olaraq nazirliyinin yuxarıda göstərilən internet səhifəsi vasitəsilə təqdim edə bilərlər. Nazirlik müntəzəm olaraq siyasi partiyaları KİV və rəsmi internet səhifəsi vasitəsi ilə müddətlər və maliyyə hesabatların təqdim olunma şərtləri ilə bağlı elan verir və məlumatlandırır.

34. GRECO məmnuniyyətlə qeyd edir ki, tövsiyənin birinci hissəsi siyasi partiyaların illik hesabatlarının formasının qəbul edilməsi ilə tamamilə icra olunmuşdur. Tövsiyənin ikinci hissəsi ilə əlaqədar olaraq, GRECO Maliyyə nazirliyi tərəfindən treyninqlər vasitəsilə məlumat və bələdçi qaydaların təmin edilməsi, həmçinin maliyyə məlumatları elektron təqdim etmə imkanları da daxil olmaqla göstərilən cəhdləri alqışlayır. Hesab edir ki, bu tədbirlər tövsiyənin ikinci hissəsində göstərilən narahatçılıqları həll edir, baxmayaraq ki yuxarıda 32-ci paragrafda qeyd edildiyi kimi daha geniş maddi dəstək təmin edilməmişdir.
35. GRECO iii tövsiyənin qənaətbəxş şəkildə icra olunması qənaətinə gəlmişdir.

Recommendation iv.

36. *GRECO tövsiyə edir ki, (i) partiyalar öz hesabatlarını ictimaiyyətə vaxtında və asan əldə olunan şəkildə bəyan etsinlər; (ii) siyasi partiyaların həmin şəffaflıq qaydalarına riayət etməsinə dəstəyin verilməsi yollarını araşdırıb müəyyən etsin.*
37. GRECO xatırladır ki, bu tövsiyə qismən icra olunmuşdur. 2012-ci ilin islahatından sonra siyasi partiyalar illik maliyyə hesabatlarını KİV-də dərc etməlidirlər, lakin GRECO-nun hesabatların vaxtında və asan əldə olunan şəkildə bəyan edilməməsi ilə bağlı şübhələri var və o müxtəlif partiya hesabatlarının müstəqil nəzarət qurumu tərəfindən, mümkün olarsa İnternetdə, eyni vaxtda dərc olunmasının əhəmiyyətini qeyd edir. Tövsiyənin ikinci elementi ilə bağlı olaraq, hökumət 2012-ci ildə siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsinə dair SPQ-na əlavə edilmiş 17-1-ci maddəyə istinad edir lakin GRECO bütün siyasi partiyalara şəffaflıq qaydalarına riayət edilməsində lazımı dəstəyin göstərilməsi ehtiyacına dair tövsiyə iii üzrə etdiyi şərtlərə istinad edir. (paraqraf 33-ə baxın)
38. Azərbaycan rəsmiləri qeyd edir ki, SPQ-nun 21.5-ci maddəsi və "Mühasibat uçotu haqqında" Qanunun 14.6- cı maddəsinə siyasi partiyalar auditor rəyi ilə birlikdə illik maliyyə hesabatlarını aprel ayının 1-dən gec olmayaraq KİV-də dərc etməlidirlər. KİV-in anlayışı çox geniş başa düşülür və onun tərkibinə dövrü mətbu nəşrlər, TV-radio proqramları və kinoxronika proqramları, informasiya agentlikləri və internet daxildir. İnzibati Məcəllənin 247-1-ci maddəsi maliyyə hesabatların dərc edilməməsi də daxil olmaqla mühasibat uçotu üzrə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydaların pozulmasına görə məsuliyyət yaradır. Bundan əlavə olaraq, Siyasi Partiyalar haqqında Qanuna dəyişiklik edilməsi nəzərdə tutulan layihənin hazırkı mətni siyasi partiyaların illik maliyyə hesabatlarının Mərkəzi Seçki Komissiyasının internet səhifəsində dərc etməsini nəzərdə tutur.

39. GRECO bütün hesabatların gələcəkdə Mərkəzi Seçki Komissiyasının internet sahifəsində dərc olunması təklifini maraqla nəzərə alır. Məruzəçilər və Katibliyə bildirilən dəyişikliklərin əvvəlki versiyası hesabatların təqdim edildiyi vaxtdan bir ay müddətindən onlayn olaraq dərc edilməsini nəzərdə tuturdu. Yuxarıda qeyd olunan dəyişikliklərin yenilənmiş mətni onlayn dərc olunmaqla bağlı heç bir vaxt limitinə istinad etmir və hesabatların ictimaiyyətin vaxtında əldə edə bilməsi üçün oxşar (ekivalent) tədbirlərin nəzərdə tutulub tutulması anlaşılmaz olaraq qalır. Azərbaycan tövsiyənin birinci hissəsinin (ictimaiyyətin asan və vaxtında əldə etmə imkanı) icrasını yerinə yetirməsi üçün cəhdlərini davam etdirməlidir. Tövsiyənin ikinci hissəsinin icrası isə bu kontekstdə yenidən təhlil edilməlidir.
40. GRECO belə qənaətə gəlmişdir ki, hal-hazırkı zaman üçün tövsiyə iv qismən icra olunmuş şəkildə qalmışdır.

Tövsiyə v.

41. *GRECO tövsiyə edir ki, (i) (i) lazım olan qaydada siyasi partiyaların kitablarının və hesablalarının müstəqil auditi təmin edilsin; (ii) (hökumət) siyasi partiyaların həmin şəffaflıq qaydalarına riayət etməsinə dəstəyin verilməsi yollarını araşdırıb müəyyən etsin.*
42. GRECO xatırladır ki, 2012-ci ildə aparılan qanunvericilik islahatı nəticəsində partiya hesabatlarının müstəqil kənar ekspertlər tərəfindən məcburi auditindən sonra bu tövsiyə qismən icra olunmuş kimi qeydə alınmışdır. Partiyaların belə auditlərə görə əlavə xərclərinin qarşılınmasını üçün onlara lazımı dəstək mexanizmi (iii tövsiyə ilə əlaqədar qeyd olunduğu kimi) olmadığı üçün bu tövsiyənin ikinci hissəsinin icra olunmuş kimi nəzərə almağa imkan vermir.
43. Azərbaycan rəsmilərinin ilkin təqdim etdiyi məlumatda bu fakta istinad edir ki, SPQ-na nəzərdə tutulmuş dəyişikliklərin (18-ci paragrafa bax) ilkin versiyası siyasi partiyaların maliyyə hesabatları ilə bağlı xərclərinə görə xüsusi dəstəyin göstərilməsinin mümkünlüyü nəzərə alırdı. Lakin təqdim edilmiş sonuncu məlumata əsasən bu təklif layihənin indiki mətnində saxlanılmamışdır.
44. GRECO yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alır və təssüf edir ki audit xərclərin qarşılınması ilə bağlı dövlət dəstəyinin göstərilməsini nəzərdə tutan ilkin layihə təklifi saxlanılmamışdır və bu tövsiyənin ikinci hissəsi ilə əlaqədar heç bir əlavə tədbir görülməmiş və ya elan edilməmişdir. GRECO Azərbaycanı hazırkı tövsiyənin tam icra etməyə təkid edir.
45. GRECO belə qənaətə gəlmişdir ki, v tövsiyə qismən icra olunmuş şəkildə qalmışdır.

Tövsiyə vi.

46. GRECO tövsiyə edir ki, (i) siyasi partiyaların və seçki namizədlərinin seçki fondları barədə maliyyə hesabatların daha əsaslı və proaktiv (müraciət daxil olmadan) monitorinqi, o cümlədən təqdim edilmiş məlumatın mahiyyəti üzrə yoxlanılması və maliyyə pozuntularının istintaq edilməsi təmin edilsin, (ii) seçki komissiyalarının seçki kampaniyaların maliyyələşdirilməsinə nəzarətlə bağlı müstəqilliyi gücləndirilsin
47. GRECO xatırladır ki, bu tövsiyə birinci Uyğunluq Hesabatında icra olunmamış kimi nəzərə alınmışdır. Tövsiyənin birinci hissəsinin icrası ilə əlaqədar olaraq, Dəyərləndirmə Hesabatının qəbul edilməsindən öncə başlanmış və hələ ki xüsusi olaraq siyasi partiyaların və seçki namizədlərinin maliyyə hesabatlarına monitorinqin aparılması mövzusunda istiqamətlənməmiş nəzarət və audit xidmətləri üçün mütəmadi təlimlərdən başqa tövsiyənin birinci hissəsinin kökündə dayana narahatçılıqların aradan qaldırılması üçün hər hansı bir tədbir görülməmişdir. Seçki komissiyalarının müstəqilliyinə dair tövsiyənin ikinci hissəsinin yerinə yetirilməsi üçün heç bir tədbir görülməmişdir.
48. Hökumət indi vurğulayır ki, Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK) dairə və məntəqə seçki komissiyaların üzvləri üçün seçki hüquqları ilə bağlı iki ixtisaslaşmış təlim kursu keçmişdir (29 iyul- 4 avqust Bakıda dairə seçki məntəqələrin sədrləri üçün və 5-7 avqust regionlarda dairə və məntəqə seçki məntəqələrin üzvləri üçün). Bu kurslara 6 mindən çox seçki rəsmisi cəlb olunmuşdur. "Siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsi", "Maliyyə resurslarının nəzarət, qeydiyyat və monitorinqi" mövzuları təlim proqramına daxil edilmişdir. Dəyərləndirmə Hesabatında kampaniya fondlarının proaktiv və daha dərinə monitorinqi, seçki fondunun monitorinqi və bu prosesdə şəffaflığın artırılması ilə bağlı qaldırılan narahatlıqlar xüsusilə müzakirə olunmuş və əhatə olunmuşdur.
49. MSK 2013-cü il Prezident seçkiləri üçün qanuna müvafiq olaraq namizədlərin gəliri, aktivlərinin dəyəri və mənbəyi ilə bağlı maliyyə sənədləşməsinin nəzərdən keçirilməsi üçün işçi qrupu yaratmışdır. İşçi qrupun tərkibinə Maliyyə və Vergilər Nazirliyi, Auditorlar Palatası, Əmlak Məsələləri üzrə Dövlət Komitəsindən xüsusi bilik və təcrübəyə malik olan peşəkarlar daxil edilmişdir. Təqdim edilən məlumatın yoxlanılması prosesi açıq idi və vətəndaş cəmiyyəti və beynəlxalq müşahidəçilərin iştirakı ilə həyata keçirilmişdir. (Bununla əlaqədar işçi qrupu vətəndaş cəmiyyəti tərəfindən narahatçılıq yaradan məsələlərə aydınlıq gətirib və onların suallarına cavab vermişdir)
50. Bundan əlavə, SPQ-na nəzərdə tutulmuş dəyişikliklər (18-ci paragraf və aşağıdakı vii tövsiyəyə baxın) partiyaların maliyyələşməsinə nəzarət funksiyalarını MSK-ya həvalə edir, hansı ki siyasi partiyaların maliyyə hesabatlarını qəbul edəcəkdir. vii tövsiyədə qeyd edildiyi kimi, partiyaların və seçki kampaniyalarının maliyyələşməsinə nəzarət MSK-nın əlində cəmləşəcəkdir. Əgər təklif edilən islahat qüvvəyə minərsə, MSK maliyyə mütəxəssisləri olan yeni struktur bölmə yaratmalıdır. Bu gələcək dəyişikliklər və daimi işçi heyəti prinsip olaraq həmçinin MSK-nın seçkinin maliyyələşməsi

prosesində hər hansı qanun pozuntusu aşkar etmə imkanlarını genişləndirəcək və MSK-ya gələcəkdə seçkinin maliyyələşməsinin monitoqrini həyata keçirmək üçün İşçi Qrupun tərkibinə öz şəxsi ekspertlərini cəlb etməyə imkan verəcək.

51. GRECO İşçi Qrupu və peşəkarların və vətəndaş cəmiyyətinin bu işə cəlb edilməsi ilə, seçki kampaniyalarının maliyyələşdirilməsi üzrə dövlət nəzarətinin tədricən yaxşılaşdırılması ilə bağlı Azərbaycanın etdiyi cəhdləri alqışlayır. (ən azından 2013-cü il prezident seçkiləri üçün bu belə idi). Hal-hazırda belə görsənir ki, tövsiyədə nəzərdə tutulmuş tam-hüquqlu nəzarətdən söhbət gedə bilməz. GRECO-nun fikrincə, siyasi partiyaların maliyyələşməsinə nəzarətin, uyğun işçi heyət və təcrübə ilə birlikdə, bütövlükdə MSK-nin səlahiyyətləri çərçivəsində cəmləşməsi təklifi daha da böyük əhəmiyyətə malikdir. MSK-nin həm siyasi partiyaların həm də seçki kampaniyasının maliyyələşməsi effektiv nəzarəti üçün uyğun səlahiyyət və vasitələrlə təmin edilməsi edilməsi və əməliyyat müstəqilliyinin olması düzgün istiqamətdə atılmış addımdır. Həmçinin vacibdir ki, müxtəlif seçki komissiyaları ilə bağlı xüsusi məsələlər həllini bərabər formada tapsın və ya onların vəzifələri müəyyənləşsin, və nəzarətin hər iki sahəsi tutarlı şəkildə izah olunsun. Proses daha da inkişaf etdikdə, GRECO MSK-nın vəzifələri və vasitələri ilə bağlı daha ətraflı təhlil aparmalı olacaqdır.
52. GRECO belə qənaətə gəlmişdir ki, vi tövsiyə qismən icra olunmuşdur.

Tövsiyə vii.

53. *GRECO seçki kampaniyaların maliyyələşdirilməsinə monitorinq ilə lazımcına əlaqələndirilmiş qaydada siyasi partiyaların ümumi maliyyələşdirilməsinə müstəqil və əsaslı monitorinqin təsis edilməsini tövsiyə etmişdir.*
54. GRECO xatırladır ki, bu tövsiyə icra olunmamış kimi müəyyən edilmişdir. Siyasi Partiyalar haqqında Qanuna 20 aprel 2012-ci il tarixdə əlavə edilmiş yeni 21.2-ci maddə- Siyasi Partiyalara haqqında Qanuna dəyişikliklər edilməsi haqqında Qanunun icra edilməsi ilə bağlı Prezidentin 2012-ci il 8 may tarixli Fərmanı ilə birgə - siyasi partiyaların maliyyə hesabatlarının qəbul edilməsi ilə bağlı "səlahiyyətli icra qurumu" kimi Maliyyə nazirliyi müəyyən edilmişdir. GRECO SPQ-da siyasi partiyaların ümumi maliyyələşdirilməsinə əsaslı nəzarətin keçirilməsinə dair aydın səlahiyyətin olmamasını, kifayət qədər maliyyə və proaktiv nəzarəti həyata keçirə biləcək ixtisaslaşmış kadrlarla təmin edilməməsinə, seçki kampaniyalarının maliyyələşdirilməsinə nəzarətlə lazımi əlaqələndirmə ehtiyaclarını və cəzalar tətbiq etmək səlahiyyəti də daxil olmaqla lazımi nəzarət imkanları ehtiyacına olan tələbləri qeyd edir. Bütün bunlardan əlavə olaraq, GRECO belə hesab edir ki, Maliyyə Nazirliyinin hökumətinin bir hissəsi olaraq uyğun müstəqilliyi yoxdur.
55. Hökumət dövlət tərəfindən ayrılan maliyyə vəsaitlərinə 3 müxtəlif dövlət qurumu tərəfindən nəzarət edilməsi ilə bağlı hal-hazırda qüvvədə olan tədbirlərin təsvirini təqdim edir. Birincisi Maliyyə nazirliyidir, hansı ki siyasi partiyaların maliyyələşməsinə əsaslı şəkildə nəzarət etməsi üçün bütün lazımi resursları və imkanı olması bildirilir. Nazirlik hal-hazırda siyasi partiyalardan maliyyə hesabatlarını qəbul edən dövlət qurumudur. Nəzarət prosesinə cəlb edilən ikinci

qurum isə Hesablama Palatasıdır: dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlərin yoxlanılması və nəzarətinə dair ümumi vəzifələri nəzərə alaraq bu sahədəki səlahiyyətləri özündə saxlayır. Palata Parlamentə hesabat verən müstəqil qurumdur. Nəzərə alınmalıdır ki, onun nəzarəti bütün siyasi partiyaları əhatə etmir. Üçüncü qurum isə Mərkəzi Seçki Komissiyasıdır (MSK): Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq, MSK seçki hazırlıqları və təşkili üçün vəsaitlər ayırır və özünün nəzarət və audit xidmətləri vasitəsilə onların xərclənməsinə nəzarət edir. MSK-nin səlahiyyəti seçki kampaniyalarının maliyyələşdirilməsi ilə məhdudlaşır.

56. Siyasi Partiyalar haqqında Qanuna nəzərdə tutulan dəyişikliklər siyasi partiyalar və onların seçki kampaniyalarının maliyyələşdirilməsinə nəzarəti ekskluziv olaraq MSK-ya verilməsini nəzərdə tutur. Əgər dəyişikliklər qüvvəyə minsə, maliyyə hesabatlarını gələcəkdə MSK qəbul edəcək. Hökumət güman edir ki, MSK-nin yeni mərkəzləşdirilmiş səlahiyyətləri ümumi əlaqələndirməni asanlaşdıracaq və MSK-nin partiyaların ümumi maliyyə fəaliyyətinin vəziyyəti ilə bağlı məlumatları əldə etməsi seçki kampaniyalarının (bütün gəlir və xərclər) maliyyələşdirilməsinə nəzarəti daha da səmərəli edəcəkdir. Əlavə olaraq, MSK-nin siyasi partiyalardan onların maliyyə fəaliyyətləri ilə bağlı hər hansı əlavə məlumat və sənəd tələb etmək səlahiyyəti olacaqdır. Nəzərdə tutulan dəyişiklik belədir: "21.5 Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyasının müraciəti əsasında siyasi partiyalar maliyyə fəaliyyətlərinə dair əlavə məlumatları və sənədləri təqdim edirlər."
57. GRECO düzgün istiqamətdə atılmış bir addım kimi görsənən dəyişiklikləri nəzərə alır, təqdim edilən müxtəlif əsas narahatçılıqlar bu tövsiyəyə gətirib çıxartmışdır və birinci Uyğunluq Hesabatından sonrakı şərhlər hazırkı dəyişikliklərdə öz əksini tapmışdır. İslahatın hazırkı vəziyyəti və Mərkəzi Seçki Komissiyasının nəzərdə tutulan nəzarəti ilə bağlı əlavə məlumatların olmaması səbəbi ilə, GRECO bu mərhələdə bu tövsiyənin yalnız müəyyən dərəcədə öz həllini tapdığı qənaətinə gələ bilər.
58. GRECO vii tövsiyənin qismən icra olunduğu qənaətinə gəlmişdir.

Tövsiyə viii.

59. *GRECO seçki kampaniyalarının və ümumilikdə siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsinin şəffaflığına dair qaydaların pozulması ilə bağlı hüquqpozmalara dəqiq müəyyən edilməsi və həmin hüquqpozmalara görə təsirli, mütənasib və qarşısını alan cəzaların müəyyən edilməsini, xüsusilə mövcud cəza növlərinin artırılması yolu ilə, tövsiyə etmişdir.*
60. GRECO bu tövsiyənin icra olunmadığını xatırladır. Səfər zamanı qüvvədə olan sanksiyalar sistemi elementar idi. Mövcud cəzaların tətbiqi Ədliyyə Nazirliyinin diskresion səlahiyyətləri çərçivəsində idi və heç biri tətbiq edilmirdi. İlk Uyğunluq Hesabatında hökumət məruzə etmişdir ki, 2012-ci ilin əvvəlində qəbul edilmiş dəyişikliklərə əsasən SPQ-nun 22-ci maddəsinə uyğun qanunun pozulması halında müvafiq sanksiyaların qanun çərçivəsində tətbiqinə istina edilə bilər (əlavə dəqiqlik olmadan). Siyasi partiyaların maliyyə hesabatlarının tərtib etmələrinə dair öhdəliyin "Mühasibatlıq haqqında" qanuna daxil edilməsi

planlaşdırılır, bu halda, həmin qanunun pozulmasına görə İnzibati Xətlər Məcəlləsinə əsasən (İXM, 247-1-ci maddə) cərimə müəyyən olunacaqdır. Bu ilkin təkliflər tövsiyənin nəzərdə tutulan tələblərinə cavab vermir - tövsiyə həm seçki kampaniyalarının, həm də ümumilikdə siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsi sahəsində mühasibatlıqla yanaşı şəffaflığa dair digər qaydaların da pozuntularının dəqiq müəyyən edilməsi və buna görə təsirli, mütənasib və qabaqlayıcı sanksiyaların müəyyən edilməsini nəzərdə tutur.

61. Azərbaycan hökuməti məruzə edir ki, ilkin Uyğunluq Hesabatı zamanı hazırlanma mərhələsində olan mühasibatlıq qaydalarının pozulması ilə bağlı İnzibati Xətlər Məcəlləsinin (İXM) yeni 247-1-ci maddəsi nəhayət 2012-ci ildə qəbul edilmişdir. Prezident SPQ-nun pozulması ilə bağlı məsuliyyətin tənzimlənməsi üçün Nazirlər Kabinetinə tapşırıq vermişdir. 11 dekabr 2012-ci il (N494-İVQD) tarixli Qanunun nəticəsi olaraq, İnzibati Xətlər Məcəlləsinə 49-2-ci maddə əlavə edilmişdir- İXM SPQ-nun tələblərinin pozulmasına və SPQ-la qadağan olunmuş vəsaitlərin qəbul edilməsinə görə məsuliyyət müəyyən edilmişdir. 15 fevral 2013-cü il Qanunu (N563-IVQD) isə səlahiyyətli orqana (Maliyyə nazirliyi) təqdim edilən hesabatlarda ianələr (məbləği və şəxsiyyəti) haqqında məlumat da daxil olmaqla, siyasi partiyaları nəzərə alaraq həmçinin nağd şəkildə ianələrin verilməsi və qəbulu ilə bağlı səhv məlumat verilməsi ilə əlaqədar 247-4 və 247-5-ci maddələri əlavə edilmişdir.

İnzibati Xətlər Məcəlləsi – İXM

“Maddə 49-4. Siyasi partiyalar haqqında qanunvericiliyin pozulması

*49-4.1. Siyasi partiyalar haqqında qanunvericiliyin pozulmasına, yəni:
49-4.1.1. siyasi partiya tərəfindən dövlət orqanlarının və vəzifəli şəxslərin fəaliyyətinə müdaxilə edilməsinə;*

49-4.1.2. “Siyasi partiyalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə qadağan olunmuş vəsaitin, o cümlədən ianələrin siyasi partiyalar tərəfindən qəbul edilməsinə;

49-4.1.3. Azərbaycan Respublikasının ərazisində xarici dövlətlərin siyasi partiyalarının, habelə onların bölmələrinin və təşkilatlarının yaradılmasına və fəaliyyətinə;

49-4.1.4. ləğv edilmiş siyasi partiyanın adından çıxış etməyə və ya fəaliyyət göstərməyə, yaxud onun fəaliyyətinin qanunsuz təşkilində və ya işində iştirak etməyə görə - fiziki şəxslər yeddi yüz əlli manatdan min beş yüz manatadək miqdarda, vəzifəli şəxslər min beş yüz manatdan üç min manatadək miqdarda, hüquqi şəxslər səkkiz min manatdan on beş min manatadək miqdarda cərimə edilir.

49-4.2. Bu Məcəllənin 49-4.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş xətlərin il ərzində inzibati tənbeh almış şəxs tərəfindən təkrar törədilməsinə görə - fiziki şəxslər min beş yüz manatdan üç min manatadək miqdarda, vəzifəli şəxslər üç min manatdan altı min manatadək miqdarda, hüquqi şəxslər on beş min manatdan otuz min manatadək miqdarda cərimə edilir

“Maddə 247-4. İanələr barədə məlumatın maliyyə hesabatına daxil edilməməsi

Siyasi partiyanın və ya qeyri-hökumət təşkilatının, o cümlədən xarici dövlətin qeyri-hökumət təşkilatının filial və nümayəndəliyinin qəbul etdiyi ianələrin

məbləği və ianəni vermiş şəxslər barədə məlumatın müvafiq icra hakimiyyəti orqanına təqdim olunan maliyyə hesabatına daxil edilməməsinə görə - vəzifəli şəxslər min beş yüz manatdan üç min manatadək miqdarda, hüquqi şəxslər beş min manatdan səkkiz min manatadək miqdarda cərimə edilir.

Maddə 247-5. İanə edilən pul vəsaitlərinin nağd şəkildə verilməsi və qəbul edilməsi

247-5.1. İanə edilən pul vəsaitlərinin siyasi partiyaya və ya qeyri-hökumət təşkilatına, o cümlədən xarici dövlətin qeyri-hökumət təşkilatının filial və nümayəndəliyinə nağd şəkildə verilməsinə görə - fiziki şəxslər iki yüz əlli manatdan beş yüz manatadək miqdarda, vəzifəli şəxslər yeddi yüz əlli manatdan min beş yüz manatadək miqdarda, hüquqi şəxslər üç min beş yüz manatdan yeddi min manatadək miqdarda cərimə edilir.

247-5.2. İanə edilən pul vəsaitlərinin siyasi partiya və ya qeyri-hökumət təşkilatı, o cümlədən xarici dövlətin qeyri-hökumət təşkilatının filial və nümayəndəliyi tərəfindən nağd şəkildə qəbul edilməsinə görə - vəzifəli şəxslər min manatdan iki min manatadək miqdarda, hüquqi şəxslər yeddi min manatdan on min manatadək miqdarda cərimə edilir.

Qeyd: Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən, nizamnaməsinə əsasən başlıca məqsədi xeyriyyəçilik olan qeyri-hökumət təşkilatlarına nağd şəkildə verilən və həmin təşkilatlar tərəfindən nağd şəkildə qəbul edilən iki yüz manatadək ianələrə bu maddənin qüvvəsi şamil edilmir

62. GRECO 2012 və 2013-cü illərdə yuxarıda qeyd olunan dəyişiklikləri nəzərə alır, hansı ki aydın şəkildə SPQ-da partiyaların maliyyələşdirilməsi ilə əlaqədar qaydaların pozulmasına görə cəzalarla bağlı bəzi irəliləyişlərin olmasını göstərir. Baxmayaraq ki, seçki kampaniyalarının maliyyələşdirilməsi ilə bağlı tətbiq edilən cəzaların rejimi ilə bağlı heç bir tədbir görülməmişdir və GRECO Azərbaycana hazırkı tövsiyənin tam icra edilməsi üçün yalnız çağırış edə bilər. Bu baxımdan, yeni qəbul edilmiş cəzalardan bəziləri yenidən nəzərdən keçirilə bilər (məsələn üçün mühasibatlıqla bağlı cəzalara çox aşağı sanksiyalar tətbiq edilir baxmayaraq ki eyni cəzalar başqa ölkədə cinayət məsuliyyəti yarada bilər).
63. GRECO belə qənaətə gəlmişdir ki, viii tövsiyə qismən icra olunmuşdur.

III. Nəticələr

64. Azərbaycanla bağlı Üçüncü Raund Uyğunluq Hesabatındakı nəticələri və yuxarıdakıları nəzərə alaraq, GRECO belə qənaətə gəlmişdir ki, Azərbaycan Üçüncü Raund Dəyərləndirmə Hesabatındakı 17 tövsiyədən 8-ni qənaətbəxş şəkildə icra etmişdir. Digər səkkiz tövsiyə qismən icra olunmuş və ikisi isə icra olunmamış kimi qalmışdır.
65. Daha dəqiq, birinci mövzu- kriminallaşdırma üzrə, i, ii, iv, v, vi, vii və ix tövsiyələr qənaətbəxş şəkildə icra olunmuş və ii və vii tövsiyələr isə qismən icra olunmuş şəkildə qalmışdır. İkinci mövzu – Siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsinin şəffaflığı üzrə iii tövsiyə hal-hazırda qənaətbəxş şəkildə icra olunmuşdur. ii, iv,

v, vi, vii və viii tövsiyələr qismən icra olunmuş, I tövsiyə isə icra olunmamışdır. Ümumilikdə 2012-ci il oktyabr ayında Birinci Uyğunluq Hesabatın qəbulundan sonra, yalnız bir tövsiyənin qənaətbəxş şəkildə icra olunmasını və 3 əlavə tövsiyənin isə qismən icra olunmasını nəzərə alaraq irəliləmə cüzi olmuşdur.

66. Kriminallaşdırma mövzusunda gəldikdə, Azərbaycan Korrupsiyaya görə Cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyaya əlavə Protokolu (ETS 191) 2013-cü ilin fevralında təsdiq etmişdir. Lakin GRECO hesab edir ki, vəzifələrini başqa ölkənin arbitraj qanunlarına müvafiq olaraq həyata keçirən arbitrin iştirak etdiyi rüşvətxorluq bütün müvafiq hallarda, həmçinin qeyri-ticarət və mübahisənin arbitraj məhkəməsi tərəfindən həll edilmədiyi hallarda belə cinayət məsuliyyəti yaratmalıdır. GRECO təəssüf edir ki, səlahiyyətli orqanlara məlumat vermiş aktiv rüşvət verən şəxslərin cəzadan avtomatik və tam olaraq azad edilməsi məsələsi nəzərdə keçirilməmişdir. GRECO hökuməti bu istiqamətdəki səyləri intensivləşdirməyə dəvət edir və maraqla qeyd edir ki, könüllü məlumat vermə sisteminin tam ləğvini nəzərdə tutan təkliflər edilmişdir.
67. Siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsinin şəffaflığı mövzusu ilə əlaqədar, Azərbaycan çox kiçik irəliləmə əldə etmişdir. Cəzalar sistemi ilə bağlı 2012-ci ilin sonunda və 2013-cü ildə qəbul edilən ətraflı qaydaların qəbulundan sonra partiyaların maliyyələşdirilməsi qaydalarının pozulması hallarında cəzalar sistemi ilə bağlı irəliləyişlər var. Seçki kampaniyaların maliyyələşdirilməsi ilə bağlı bənzər irəliləyişlər qeydə alınmamışdır. GRECO maraqla qeyd edir ki, Azərbaycan siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsi sahəsində nəzarətlə bağlı vacib islahat hazırlayır. Məqsəd vəzifələri Mərkəzi Seçki Komissiyasının səlahiyyəti altında birləşdirməkdir. Qanun layihəsi Parlament tərəfindən qəbul edilmiş və Prezident tərəfindən qüvvəyə minməsi üçün imzalanmanı tələb edir. GRECO ölkəni dəvət edir ki, islahat siyasi partiyaların və seçki kampaniyaların maliyyələşdirilməsi ilə bağlı Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Ümumi Qaydalar üzrə Tövsiyənin Rec(2003)4 sənədində əks olunan müstəqilliyə dair tələblərin təmin olunmasına zəmanət versin. Bununla yanaşı, GRECO siyasi partiyalar üçün dövlət dəstəyinin daha çox sayda siyasi partiyalara xeyir verməsi ilə bağlı narahat qalır. GRECO bir daha vurğulayır ki, bəzi tövsiyələr daha sərt şəffaflıq tələblərini özündə əks etdirən tövsiyələr inzibati baxımdan zəif, kifayət qədər iş qüvvəsi və maliyyəyə malik olmayan partiyaların həmin qaydalara uyğunlaşmasına nail olması üçün lazımı resurslarla təmin olunması məqsədin daşıyır. Bu narahatçılıq birinci növbədə aradan qaldırılmalıdır.
68. Nəhayət GRECO Dəyərləndirmə Hesabatında öz əksini tapmış ümumi siyasi vəziyyətlə bağlı, xüsusilə də həqiqi plüralist mühitin və rəqabətli seçki kampaniyalarının azlığı ilə bağlı narahatçılığını xatırlatmaq istəyir. Belə şəraitdə, GRECO daha sonrakı mərhələdə lazımı dəyişikliklərin və uyğunlaşdırmaların həyata keçirilə bilinməsi üçün ehtiyacı duyulan əsaslı şəffaflıq sisteminin formalaşmasına yönəlmiş elementar tövsiyələrin verilməsi ilə kifayətlənmişdir. Xülasə olaraq, partiyaların maliyyələşdirilməsində şəffaflığın daha da gücləndirilməsi və vətəndaşların siyasi iradələrinin ifadə olunması üçün əsaslı vasitə olan və demokratik sistemin özəyini təşkil edən siyasi partiyaların rolunun artırılması məqsədilə Azərbaycanın mövcud islahat prosesini fəal şəkildə davam etdirməlidir.

69. Faktları nəzərə alaraq, partiyaların maliyyələşdirilməsi ilə bağlı 8 tövsiyədən yalnız biri tam icra olunmuşdur, GRECO Daxili Nizamnaməsinin 31-ci qaydasının 9-cu paragrafına müvafiq olaraq, ən gec 31 iyul 2015-ci il tarixinədək Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbərini ii və vii sayılı tövsiyələrin (Mövzu I - Kriminallaşdırma) və I, ii və vii (Mövzu II - Partiyaların maliyyələşdirilməsinin şəffaflığı) icrası ilə bağlı əlavə məlumatı təqdim etməyə dəvət etmişdir.
70. Nəhayət GRECO Azərbaycan hökumətini mümkün qədər tez vaxtda hesabatın dərc edilməsinə, milli dilə tərcümə edilməsinə və tərcümənin ictimaiyyətə açıqlanmasına dəvət edir